

U ovakvim vremenima čvrsta saradnja-cooperation-bashkepunim-suradnja-соработка-сарадња, postaje još značajnija

Autorski članak generalne sekretarke i zamjenice generalne sekretarke Vijeća za regionalnu saradnju Majlinde Bregu i Tanje Mišćević

Nije uobičajeno da jedan autorski članak potpisuju dvije osobe. Osim u jednom pogledu. Nismo svi isti. To je, ustvari, naša najveća prednost u Vijeću za regionalnu saradnju. Dolazimo iz različitih zemalja, različitih smo vjeroispovjesti, porijekla, i problemima pristupamo iz različitih uglova, ali svi donosimo određenu perspektivu identiteta koja obogaćuje naš svakodnevni rad na regionalnoj saradnji. Saradnja je u jednom složenom regionu od suštinskog značaja ako se žele napraviti konkretni pomaci. Drugim rječima, naša zastava je zastava zajedništva.

Oktobar je 2020. godine. Već mjesecima svi živimo usporeno. Prije pola godine svi smo mislili da će se do kraja ljeta pandemija COVID-19 obuzdati i da ćemo se vratiti svojim uobičajenim načinima života. Danas, dok ovo pišemo i radimo od kuće u Tirani, odnosno Beogradu, kristalno je jasno da se uobičajeni način života promijenio, ali i da smo se mi drastično promijenili.

Nošenje maski, fizička distanca, izbjegavanje prijateljskih zagrljaja nakon što se dugo nismo vidjeli, sastanci, rad i školovanje putem interneta... sve je to sada nova normalnost i ne možemo a da ne osjećamo nostalgiju za svim stvarima koje smo ranije uzimali zdravo za gotovo. I dok čekamo na naučno rješenje protiv ovog kobnog neprijatelja mikroskopske veličine, radimo i borimo se sa sopstvenim strahovima, da održimo vjeru i iskoristimo priliku da popravimo stvari – sada je vrijeme, jer smo shvatili koliko je sve relativno i nesigurno.

No, posljedice ovog majušnog, zajedničkog neprijatelja se već pokazuju. Vidljive su širom svijeta, a itekako su vidljive u našem regionu Zapadnog Balkana, jer smo i ekonomski i društveno u pandemiju ušli sa velikim nedostacima u poređenju sa našim evropskim susjedima. Jedan od primjera u tom pogledu je zdravstvo, naša prva linija borbe protiv virusa, u koje je Zapadni Balkan prije pandemije prilično skromno ulagao, od 2,9 do najviše 5,4 odsto BDP-a (u poređenju sa 7 odsto prosjeka Evropske unije, pri čemu ne treba zaboraviti da kumulativno govorimo o mnogo više novca s obzirom da se BDP EU i regiona ne mogu porediti). Ovo tradicionalno zanemarivanje zdravstvenog sektora, uprkos brojnim nastojanjima da se reformiše, dovelo je do toga da imamo samo 2,3 doktora za 1.000 građana (prosjeak EU je 3,7), 5 medicinskih sestara (prosjeak EU je 8,6) i ne više od četiri bolnička kreveta (prosjeak EU je 6,1), što je bila prečica kojom smo dospjeli na „crne liste“ u kategoriji broja zaraženih građana na 100.000 stanovnika. Zajedno sa isto tako skromnim ulaganjima u istraživanja, koja su krajnji resurs za pronalazak lijeka (prosjeak regiona je oko 1 odsto BDP-a), uticaj na društvo je bio zagarantovan, sveprisutan osjećaj tjeskobe oko toga šta će se dogoditi.

Ni ekonomski uticaj ne zaostaje. Dovoljno je da odete do najbližeg tržnog centra, osvrnete se oko sebe i izbrojite koliko je radnji već zatvoreno. To je samo jedan element cijelog domino efekta gdje su od marta do jula ove godine broj radnih mjesta i zaposlenost opali za 15 odsto.

Mladi su naročito teško pogođeni. Njihova nezaposlenost je porasla za 27 odsto, čime je broj nezaposlenih mladih ljudi porastao na skoro 800.000, dok je nezaposlenost žena dostigla 53 odsto.

Da li je recesija već stigla?

Prema nekim procjenama Zapadni Balkan će imati najgoru recesiju u zadnje dvije decenije. A čini se da je ona već počela. Slab kapacitet zdravstva, veliko oslanjanje na kretanje kapitala i, u nekim slučajevima, velika zavisnost od turizma pogoršat će razmjeru i trajanje pada ekonomske aktivnosti u regionu.

Predviđa se da će regionalni rast pasti na -5,1 odsto. Pad BDP-a u drugom kvartalu ove godine je ogroman, u nekim slučajevima do -20 odsto, što je u velikoj mjeri posljedica kolapsa turizma (tabela 1). S obzirom da u svakom zlu ima i nešto dobro, imamo i neke dobre vijesti. Naime, očekuje se da će se rast u regionu oporaviti i dostići 3,4 odsto 2021. godine. Međutim, pad direktnih stranih investicija u 2020. godini je već na 40 odsto, tako da održavanje likvidnosti preduzeća, poticanje ulaganja u industrije koje su najviše pogođene pandemijom COVID-19 i održavanje lanaca snabdijevanja trebaju biti naš prioritet. Deficit tekućeg računa regiona je 6 odsto BDP-a i najviši je u posljednjih pet godina, što upućuje na to da su vanjske pozicije u većini zemalja i dalje ugrožene.

	K1 2020.	K2 2020.
	(%)	%
	Ag. za stat.	Ag. za stat.
Zapadni Balkan		
AL	-2,3*	-10,2*
BiH	0,6	-10,5
KOS*	1,3	-9,3
MNE	2,7	-20,2
NM	0,2*	-12,7*
SRB	5,1	-9,2

Tabela 1: Agencije za statistiku sa Zapadnog Balkana

Udar pandemije COVID-19 na turizam

Šest ekonomija Zapadnog Balkana zabilježilo je pad dolaska stranih gostiju od 75 odsto u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na 2019. a očekuje se da će za povratak na nivo rasta od prije pandemije COVID-19 biti potrebne 3 do 4 godine. Nivo otkaza je u prosjeku između 15 i 20

odsto radnika na puno radno vrijeme i između 30 i 40 odsto radnika na pola radnog vremena. Kako bismo sagledali stvari moramo navesti nekoliko brojki koje govore o razmjeri ovih gubitaka. Naime, više od 12 miliona ljudi je prošle godine posjetilo Zapadni Balkan što je regionu donijelo zaradu od 7,2 milijarde eura. Turizam čini 10,2 odsto BDP-a regiona i više od 25 odsto izvoza! U prosjeku 11,4 odsto svih zaposlenih na Zapadnom Balkanu dolazi iz ovog sektora.

Oporavak treba započeti već sada

Imajući na umu ogromne nedostatke ovog dijela Evrope i razmjere štete, jasno je da će nam trebati pomoć, ali i da ćemo sami trebati da udružimo snage i prevaziđemo ovaj težak izazov. Evropska unija, pouzdan partner regiona, još je jednom priskočila u pomoć, ovog puta sa 9 milijardi eura predviđenih ekonomskim investicionim planom koji je ove sedmice predstavila Evropska komisija, što dolazi u pravo vrijeme. Zajedno sa već najavljene 3,3 milijarde eura za brobu protiv pandemije, ovo je poticaj da se brže napreduje sa ekonomskim razvojem, ali i još jedna potvrda nedvosmislene podrške evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana. Ovo ulaganje EU, uz podršku instrumenta garancija za Zapadni Balkan, ima potencijal da privuče još 20 milijardi eura javnih i privatnih investicija. Kada sve zbrojimo, dokazi se do brojke od do 32,3 milijarde eura, što bi bio ogroman poticaj, jer čini skoro 30 odsto BDP-a regiona od 100 milijardi eura.

Plan je veoma konkretan: ulaganje u održiv transport (puteve i željeznice, povezivanje glavnih gradova regiona), čistu energiju, životnu sredinu i klimu, digitalnu budućnost i ljudske kapacitete, ali i jačanje privatnog sektora i povećanje investicija. I na kraju, ali ne i manje važno poziva se na izgradnju zajedničkog regionalnog tržišta, što će premostiti ekonomski jaz između ekonomija Zapadnog Balkana i Evropske unije.

Regionalna saradnja kao sredstvo bržeg oporavka

Izlaz iz trenutne situacije moguć je zajedničkim naporima, udruženim radom na ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Tu se Vijeće za regionalnu saradnju osjeća komotnim, u ovim, sve osim komotnim okolnostima. Mi radimo na razvoju održivog rješenja po mjeri regiona kako bismo pomirili planove i mogućnosti Zapadnog Balkana sa realističnim ciljevima. Zajedničko regionalno tržište je program za period od 2021. do 2024. godine na kojem Vijeće za regionalnu saradnju sa partnerima i vladama sa Zapadnog Balkana neumorno radi proteklih nekoliko mjeseci i zasnovan je na pristupu četiri slobode, čime se vrlo dobro odražavaju principi, pravila i propisi jedinstvenog evropskog tržišta. Prema studiji Svjetske banke, ovakva jača integracija tržišta Zapadnog Balkana mogla bi regionu donijeti dodatnih 6,2 odsto rasta BDP-a.

Ovaj ambiciozan program čine ciljne aktivnosti u četiri ključne oblasti. Prije svega, tu je sloboda kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi, uključujući međusektorske mjere, kao što su zeleni koridori, radi usklađivanja sa evropskim pravilima i standardima i otvaranja mogućnosti za preduzeća i građane.

¹ Redovni ekonomski izvještaj o Zapadnom Balkanu, Svjetska banka, jesen 2019.

Nadalje, imamo regionalni investicioni prostor u cilju usklađivanja investicionih politika sa evropskim standardima i dobrim međunarodnim praksama i promocije regiona stranim investitorima i investitorima sa Zapadnog Balkana. Ovdje vidimo ogroman potencijal, odnosno više investicija koje dolaze u region, koji postaje pogodan za investitore, a u isto vrijeme se rješavaju najveći nedostaci regiona, a to su nezaposlenost i odliv kvalifikovane radne snage.

Kao treće tu je razvoj regionalnog digitalnog prostora radi integracije Zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište, kao i razvoj regionalnog industrijskog i inovacionog prostora u cilju transformacije industrijskih sektora, oblikovanja lanaca vrijednosti kojima pripadaju i njihove pripreme za stvarnosti današnjice i izazove sutrašnjice.

I na kraju, ali ne manje važan je zeleni program. Sve aktivnosti će imati „zeleni“ pristup, što odražava Evropski zeleni plan i prevodi ga u zeleni program Zapadnog Balkana.

Naše sudbina je u našim rukama

Mi, dakle, postavljamo temelje. Tu je ekonomski investicioni plan i zajedničko regionalno tržište za period od 2021. do 2024. A zajedno čine važan element dugoročnog oporavka Zapadnog Balkana te pružaju ogroman potencijal za održiv ekonomski rast i potpunu društveno-ekonomsku transformaciju regiona. U praksi to znači bolje puteve i željeznice, više boljih poslova, zdravu konkurenciju, čišći zrak, rijeke... U ovakvim vremenima čvrsta saradnja/cooperation/bashkepunim/suradnja/саработка/сарадња dobija na još većem značaju.

Međutim, kao i u svemu drugom, sve se svodi na ljudski faktor, na spremnost i volju za promjenom. Svaki dan novi je test, a naši napori ne bi vrijedili ništa kad ne bismo djelovali zajedno, kao cjelina.

A kao što je neko rekao cjelina nije ništa drugo nego zbir njenih dijelova.